

Ad eundem (i. e. ad Iohannem Colonnā / Columnam cardinalem), de itinere suo et de monstris consilii Neapolitani.

... [8] Ne enim te longius traham, Roma digressus Neapolim veni, reginas adii et reginarum consilio interfui. Proh pudor, quale monstrum! Auferat ab Italico caelo Deus genus hoc pestis! Putabam Christum apud Memphim et Babylonem Meccamque contemni; compatiar tibi, mea nobilis Parthenope; vere tu harum quaelibet facta es; nulla pietas, nulla veritas, nulla fides. [9] Horrendum tripes animal, nudis pedibus, aperto capite, paupertate superbum, marcidum deliciis vidi; homunculum vulsum ac rubicundum, obesis clunibus, inopi vix pallio contextum et bonam corporis partem de industria retegentem; atque, in hoc habitu, non solum tuos, sed Romani quoque Pontificis affatus, velut ex alta sanctitatis suae specula, insolentissime contemnentem. Nec miratus sum; radicatam in auro superbiam secum fert; multum enim, ut omnium fama est, arca eius et toga dissentiunt. Ac ne sacrum nomen ignores, Robertus dicitur. [10] In illius Roberti serenissimi nuper regis locum, quod unum decus aetatis nostrae fuerat, aeternum dedecus Robertus iste surrexit. Iam minus incredibile putabo e sepulti hominis medulla nasci posse serpentem, quoniam a sepulcro regio aspis haec surda prosiluit. O superum pudor, quisnam solium tuum invasit, regum optime! [11] Sed haec fortunae fides est: res humanas vertit pariter et evertit. Non fuit satis mundo solem abstulisse, nisi atras insuper tenebras attulisset, et erepto regi unico non unus alter, quamlibet virtutibus inferior, succederet, sed haec atrox et immitis belua. Siccine nos aspicias, astrorum rector? Hic tanto regi successor idoneus? Hic, post Dionysios Agathoclemque et Phalaridem – cunctis obscenior et, clam licet, immanior – fato debitus restabat aulae Siculae, ut Macrobiani verbo utar, *inclementissimus incubator*? [12] Qui, miro genere tyrannidis, non diadema, non purpuram, non arma, sed squalidum palliastrum induit, eoque non totus, ut dixi, sed dimidius obvolutus, nec tam senio curvus quam hypocrisi, nec tam eloquio fretus quam silentio et gravi supercilio, per reginarum aulas discurrit, et bacillo innixus, humiliores proterit, iustitiam calcatur, quicquid divini aut humani iuris est, polluit. Qui, quasi novus Tiphys alterque Palinurus, fluitantis cimbae clavum regit, cito, si quid mihi credis, ingenti naufragio periturae. [13] Multi enim sunt tales, et fere omnes, praeter unum, Cavallicensis ecclesiae praesulem, Philippum, qui solus pro deserta iustitia partes facit. Sed quid faciat, agnus unicus in tanto luporum agmine, quid faciat nisi quam primum fugiat, si possit, et ovile suum repetat? Quod ipsum meditari arbitror; sed miseratione regni labentis et ultimae obsecrationis regiae memoria, ceu geminis compedibus, detinetur. [14] Interim quantum in malesuada aulicorum acie sana vox unius audiri potest, Dei et hominum implorans fidem, obstrepit iniquissimis consiliis et auctoritate sua retundit multorum impudentiam, eludens sapientia fortunam et humeros proprios submittens publicae ruinae, quam differre poterit, mutare non poterit. Atque utinam non et eum pariter involvat! Adeo enim inclinata res est, ut iam de humanis auxiliis nihil sperem presertim Roberto superstiti, qui tum perfidiae principatu, tum novitate habitus, primum inter monstra curiae promeruit et nomen et locum. [15] Tu vero reprehensione non carebis, nisi de singulis, quae aliis secretioribus ad te litteris latius scripsi, Romanum Pontificem certiores feceris. Unum illi meis verbis in fine dicito: siquidem reverentius, ut opinor, accepisset exhortationes apostolicae sedis saracena Susa aut Damascus quam christiana Neapolis. Quod nisi sanctitatis veneratio prohiberet, adderem Ciceronianum illud: *Iure quidem plectimur; nisi enim multorum impunita scelera tulissemus, numquam ad unum tanta licentia pervenisset.*

[16] Verum ego, dum verborum spumis indignantem stomachum relevare studeo, vereor ne tibi quoque bilem moverim, quae si nulli rei profutura est, et preter indignari nil reliquum nobis hinc illorum temeritas, hinc patientia vestra fecit, quid iuvat indignitatem rerum aequare velle sermonibus, quod nec Cicero ipse possit nec Demosthenes, et, si forte successerit, auctori suo tantum damnosum sit ingenium, quo scribenti potius animi tranquillitas, quam scelerum impunitas sontibus auferatur? Itaque finem verbis imponere consilium est.

[17] Ter nisi fallor, aut quater ipsum carceris limen ingressus – Capuanae castrum dicitur –, amicos tuos vidi, nil nisi de te sperantes, quoniam iustitiam sibi suam, in qua summum praesidium esse debuerat, damnosam hactenus experti sunt; et profecto periculosissimum est sub iniusto iudice iustam causam fovere. Accedit, quod nullus misero capitalior hostis est, quam qui fortunae suae spoliis superbus incedit; siquidem de medio tolli cupit, cui quandoque repetendae rationis esse possit occasio. [18] Ita semper avaritiae vicina crudelitas, observatumque est, unde insignis patrimonii iactura provenerit, inde quoque vitae periculum provenire. Dura sors hominis, cui nec tuto pauperem esse nec divitem denuo fieri licet! Id, si ulli unquam, amicis modo tuis accidit; de captivorum enim praeda nemo non partem rapuit. Quando autem alienae libertati aut saluti favebunt rapacissimi praedones, quae cum propria paupertate coniuncta esse videatur? Itaque, nihil habuisse securius. Sed ita se res habet, damnis gravibus acres inimicitias quaesiere. [19] Vidi eos in compedibus; o rem indignam, o instabilem ac praecipitem fortunae rotam! Ceterum ut nihil illa captivitate deformius, sic captivorum animis nihil excelsius; salvo te, spem optimam rerum suarum habent. Ego quid sperem nihil habeo, nisi aliqua vis maior intervenerit; si enim consilii clementiam expectant, actum est: squalore carceris consumentur. [20] Regina senior, coniux olim regia, nunc miserrima viduarum, miseretur, ut dicit, nihil amplius se posse confirmans; Cleopatra cum Ptolomaeo suo misereri possent, si Pothinus Achillesque permetterent. Ego haec video; quo animo, ne dici quidem opus est. Sed quid agam? Patiendum est, et quamvis responsi certus, responsum tamen etiam nunc iussus expecto. Vale.

Neapoli, III Kal. Decembris (1343)

Epistolae ad familiares XIX, 1

Ad Carolum quartum, gratulatio seri licet adventus.

[1] Et gaudium ingens verba praecedere solitum; quidni autem est, ubi spiritum abrumpat? Idem ego in tua totiens exhortatione multiloquus, en ut in gratulatione perbrevis sum. Quid enim dicam? Unde ordiar? Vacuasti cor meum multis angoribus atque implesti gaudio, quodque ait Psalmista, *adimplebis me laetitia cum vultu tuo*, sola iam fama tui nominis adimpletum est. Quid vultus ergo caesareus, quid augusta frons faciet? [2] Longanimitatem, inter expectationes, ac patientiam exoptabam; ecce optare incipio, ut tantae felicitatis capax tantoque gaudio par sim. Iam mihi non Bohemiae sed mundi rex, iam Romanus imperator, iam verus es Caesar; invenies, ne dubita, quae tibi pollicitus sum, parata omnia: diadema, imperium, immortalem gloriam apertumque caeli aditum, et ad summam quicquid optare aut sperare datum homini. [3] Nunc te excitasse qualibuscumque sermunculis gloriior atque exulto; iam iuga Alpium transcendenti occurro animis, haud equidem solus; infinita mecum acies, quin ipsa nostrum omnium publica mater Italia et Italiae caput Roma, tibi obviae altis vocibus virgilianum illud exclamant:

Venisti tandem tuaque expectata parenti / vicit iter durum pietas. [4] Neque vero Germaniae obtentu hanc fastidias aut repellas matrem, quacum et vitae primordia egisti et si tuum decus amas, extrema exiges. Nos te, Caesar, ut ab initio dicebam, ubicumque ortum, Italicum arbitramur, neque vero magni interest, ubi sis natus, sed ad quid. Vive et vale, Caesar, et propera.